

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Географічний факультет
Кафедра географії України і туризму**

**Кваліфікаційна робота
РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ ЗОН ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У
ГРОМАДАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**Спеціальність 103 Науки про Землю
Освітня програма «Ґрунтознавство, експертна оцінка землі та територіальне
планування»**

**Здобувача першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Кошельовського Віктора Олеговича**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат географічних наук, доцент
Дударчук Катерина Дмитрівна**

**РЕЦЕЗЕНТ:
кандидат географічних наук, доцент
Гавришок Богдан Борисович**

АНОТАЦІЯ

Кошельовський В.О. Розвиток зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської громади. Випускова кваліфікаційна робота бакалавра / Кошельовського Віктора Олеговича, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, науковий керівник кандидат географічних наук, доцент Дударчук Катерина Дмитрівна Тернопіль, 2026. 62 с.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню розвитку зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільська область. У роботі розглянуто теоретичні засади формування та функціонування зелених зон, їх значення для забезпечення екологічної рівноваги, підвищення якості життя населення та розвитку рекреаційної діяльності в територіальних громадах.

Ключові слова: зелені зони, рекреаційні території, територіальні громади, сталий розвиток, благоустрій, екологічний стан, рекреація, екологічний туризм, інфраструктура, Тернопільська область.

ABSTRACT

Koshelovsky V.O. Development of green zones and recreational areas in communities of the Ternopil community. Graduation qualification work of the bachelor / Koshelovsky Viktor Olehovich, Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk, scientific supervisor Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor Dudarchuk Kateryna Dmytrivna Ternopil, 2026. 62 p.

The qualification work is devoted to the study of the development of green zones and recreational areas in communities of the Ternopil region. The work considers the theoretical principles of the formation and functioning of green zones, their importance for ensuring ecological balance, improving the quality of life of the population and the development of recreational activities in territorial communities.

Keywords: green zones, recreational areas, territorial communities, sustainable development, improvement, ecological state, recreation, ecological tourism, infrastructure, Ternopil region.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНИХ ЗОН ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	6
1.1. Сутність поняття «зелені зони» та їх класифікація.....	6
1.2. Поняття рекреаційних територій та їх функції.....	10
1.3. Нормативно-правове забезпечення розвитку зелених зон в Україні.....	14
1.4. Значення зелених зон для сталого розвитку громад.....	18
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНИХ ЗОН ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У ГРОМАДАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	24
2.1. Загальна характеристика територіальних громад Тернопільської області..	24
2.2. Сучасний стан та структура зелених зон у громадах.....	27
2.3. Оцінка використання рекреаційних територій.....	30
2.4. Основні проблеми розвитку зелених зон та рекреаційної інфраструктури..	33
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНИХ ЗОН І РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У ГРОМАДАХ.....	38
3.1. Зарубіжний та український досвід розвитку зелених зон.....	38
3.2. Стратегічні напрями розвитку зелених зон у громадах.....	40
3.3. Інноваційні підходи до управління рекреаційними територіями.....	43
3.4. Роль громадської участі та партнерств у розвитку зелених просторів.....	45
Висновки до розділу 3.....	48
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку територіальних громад особливого значення набуває формування комфортного, екологічно безпечного та функціонального середовища для населення. Одним із ключових елементів такого середовища є зелені зони та рекреаційні території, які виконують важливі екологічні, соціальні, економічні й естетичні функції. Вони сприяють покращенню якості повітря, зниженню рівня шумового та теплового забруднення, створюють умови для відпочинку населення, розвитку туризму та підвищення загального рівня благоустрою населених пунктів.

Особливо актуальним питання розвитку зелених зон і рекреаційних територій є для територіальних громад Тернопільська область, які мають значний природно-рекреаційний потенціал, сприятливі природні умови та культурно-історичні ресурси. Водночас сучасний стан багатьох зелених зон характеризується недостатнім рівнем благоустрою, обмеженим фінансуванням, нерівномірністю розвитку та потребою у впровадженні сучасних підходів до управління й утримання рекреаційних територій.

Актуальність теми полягає у необхідності дослідження сучасного стану зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області, визначення проблем їх функціонування та пошуку перспективних напрямів розвитку відповідно до принципів сталого розвитку й екологічної безпеки. Ефективне використання та збереження таких територій є важливим чинником підвищення якості життя населення, розвитку внутрішнього туризму та формування позитивного іміджу громад.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей розвитку зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області, аналіз їх сучасного стану та обґрунтування перспективних напрямів удосконалення.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- дослідити теоретичні засади формування та функціонування зелених зон і рекреаційних територій;

- охарактеризувати сучасний стан зелених зон у громадах Тернопільської області;
- визначити основні проблеми розвитку рекреаційних територій;
- проаналізувати роль зелених зон у забезпеченні екологічної рівноваги та розвитку рекреаційної діяльності;
- обґрунтувати перспективні напрями розвитку та вдосконалення зелених зон і рекреаційних територій громад.

Об'єктом дослідження є зелені зони та рекреаційні території територіальних громад Тернопільської області.

Предметом дослідження виступають особливості розвитку, функціонування та управління зеленими зонами і рекреаційними територіями громад.

У процесі дослідження використано методи аналізу та узагальнення наукової літератури, статистичний метод, порівняльний аналіз, картографічний метод, а також метод системного підходу.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження органами місцевого самоврядування та іншими установами при розробці програм благоустрою, розвитку рекреаційної інфраструктури та озеленення територій громад.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНИХ ЗОН ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Сутність поняття «зелені зони» та їх класифікація

У сучасних умовах урбанізації, інтенсивного розвитку міст і територіальних громад, а також зростання антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище особливого значення набуває проблема збереження та розвитку зелених зон. Вони є важливим елементом екологічної інфраструктури населених пунктів і виконують комплекс природоохоронних, рекреаційних, санітарно-гігієнічних, соціальних та естетичних функцій. Формування ефективної системи зелених зон є необхідною умовою забезпечення екологічної безпеки, комфортного проживання населення та сталого розвитку територій.

Поняття «зелені зони» розглядається як сукупність озелених територій природного або штучного походження, які виконують захисні, рекреаційні та екологічні функції. До зелених зон належать парки, сквери, бульвари, лісопарки, сади, прибережні смуги, захисні насадження, ботанічні сади, озеленені території житлових районів та інші об'єкти озеленення. Вони формують єдину систему природного каркасу населених пунктів та забезпечують взаємодію природного й урбанізованого середовища.

Відповідно до наукових підходів, зелені зони визначаються як об'єднані в єдину систему озеленені території, які включають деревні та чагарникові насадження, газони, квітники та інші елементи благоустрою. Їх основними функціями є покращення санітарно-гігієнічного стану територій, очищення атмосферного повітря, регулювання мікроклімату та забезпечення умов для рекреації населення.

Особливого значення зелені зони набувають у сучасних містах, де спостерігається високий рівень забруднення повітря, дефіцит природних територій та значне транспортне навантаження. Зелені насадження сприяють зменшенню концентрації шкідливих речовин у повітрі, знижують рівень шуму та перегрівання територій, створюють сприятливий мікроклімат і позитивно впливають на фізичний та психологічний стан населення. Дослідження сучасних

урбаністичних процесів підтверджують, що наявність зелених територій позитивно впливає на здоров'я людини, рівень комфорту проживання та соціальне благополуччя населення.

У системі територіального розвитку зелені зони виконують важливу містобудівну функцію. Вони формують архітектурно-планувальну структуру населених пунктів, забезпечують гармонійне поєднання забудованих територій із природними компонентами та підвищують естетичну привабливість міст і сіл. В умовах змін клімату зелені насадження відіграють також роль природного регулятора температурного режиму, сприяють зменшенню ефекту «теплового острова» у містах та забезпечують природне регулювання водного балансу територій [16].

Відповідно до Земельного кодексу України, зелені зони належать до земель рекреаційного призначення, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. До таких територій належать земельні ділянки зелених насаджень міст і населених пунктів, туристичних маршрутів, зон відпочинку, спортивних і туристичних комплексів, дитячих таборів та інших рекреаційних об'єктів [2].

Зелені зони є важливою складовою рекреаційного середовища територіальних громад. Їх розвиток сприяє створенню умов для відпочинку населення, організації культурно-масових заходів, розвитку туризму та оздоровлення населення. Саме тому у сучасному просторовому плануванні велика увага приділяється формуванню комплексних систем озеленення та забезпеченню доступності рекреаційних територій для населення.

Класифікація зелених зон здійснюється за різними ознаками: функціональним призначенням, місцем розташування, характером використання, природними особливостями та рівнем доступності.

Класифікація зелених зон за функціональним призначенням

За функціональним призначенням зелені зони поділяються на:

- рекреаційні - території, призначені для відпочинку населення, організації дозвілля, туризму та оздоровлення. До них належать парки культури та

відпочинку, сквери, лісопарки, гідропарки, зони короткочасного й тривалого відпочинку;

- санітарно-захисні - зелені насадження, які створюються для захисту житлових територій від негативного впливу промислових підприємств, транспортних магістралей та інших джерел забруднення;
- природоохоронні - території, що забезпечують збереження природних екосистем, ландшафтів і біорізноманіття;
- декоративні - озеленені території, що виконують переважно естетичну функцію та використовуються для оформлення вулиць, площ, громадських просторів;
- водоохоронні - зелені насадження, розташовані поблизу річок, озер і водойм, які запобігають ерозії ґрунтів та забрудненню водних ресурсів.

Науковці також виділяють окремі типи ландшафтів зелених зон: урбанізовані, рекреаційні, агрокультурні, лісогосподарські, гідроморфні та інші.

Класифікація за характером використання

За характером використання зелені зони поділяються на:

- території загального користування - доступні для всіх мешканців населеного пункту. До них належать парки, сквери, бульвари, набережні;
- території обмеженого користування - озеленені ділянки шкіл, лікарень, закладів освіти, підприємств, житлових комплексів;
- території спеціального призначення - санітарно-захисні насадження, ботанічні сади, розсадники, кладовища, захисні лісосмуги.

- Класифікація за місцем розташування

- За місцем розташування виділяють:

- внутрішньоміські зелені зони - розташовані безпосередньо у межах населених пунктів;
- приміські зелені зони - знаходяться на прилеглих до міст територіях;
- міжселенні зелені території - розміщені між населеними пунктами та формують природний каркас регіону.

Особливе місце серед зелених зон займають приміські ліси та лісопаркові території, які поєднують рекреаційні та природоохоронні функції. Вони забезпечують масовий відпочинок населення, очищення повітря та підтримання екологічної рівноваги.

Основні елементи зелених зон

Найпоширенішими складовими зелених зон є:

- парки - великі озеленені території для відпочинку населення;
- сквери - невеликі озеленені території у громадських просторах;
- бульвари - озеленені пішохідні території вздовж вулиць;
- лісопарки - лісові масиви, пристосовані для рекреаційного використання;
- гідропарки - рекреаційні території поблизу водойм;
- сади та дендропарки - території з декоративними й колекційними насадженнями.

Парки та сквери виконують не лише рекреаційну, а й соціальну функцію, оскільки є місцем проведення культурних заходів, спортивної діяльності та спілкування населення. Лісопаркові території забезпечують поєднання природоохоронної діяльності з організацією масового відпочинку.

У сучасних умовах розвитку територіальних громад важливим є створення комплексної системи зелених зон, яка повинна забезпечувати рівномірне озеленення населених пунктів, доступність рекреаційних територій та ефективне використання природно-рекреаційного потенціалу.

Для громад Тернопільська область розвиток зелених зон має особливе значення, оскільки регіон характеризується значним природно-рекреаційним потенціалом, наявністю лісових масивів, прибережних територій, природоохоронних об'єктів та історико-культурних ресурсів. Рациональне використання та розвиток зелених зон сприятиме покращенню екологічного стану територій, розвитку туризму, підвищенню якості життя населення та формуванню комфортного середовища у громадах області [21].

Таким чином, зелені зони є важливою складовою екологічної та рекреаційної системи територій. Вони забезпечують охорону навколишнього

середовища, створюють умови для відпочинку населення, сприяють розвитку туризму та формуванню сприятливого життєвого середовища. Раціональне використання, охорона та розширення зелених зон є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку територіальних громад та підвищення екологічної безпеки регіонів.

1.2. Поняття рекреаційних територій та їх функції

У сучасних умовах суспільного розвитку рекреаційні території набувають особливого значення як важлива складова просторової організації територій, забезпечення екологічної безпеки та підвищення якості життя населення. Зростання урбанізації, інтенсивний темп життя, погіршення екологічного стану навколишнього середовища та збільшення психоемоційного навантаження на людину обумовлюють необхідність створення сприятливих умов для відпочинку, оздоровлення та відновлення фізичних і психологічних сил населення. Саме тому розвиток рекреаційних територій є одним із пріоритетних напрямів сталого розвитку територіальних громад.

Поняття «рекреація» походить від латинського слова *recreatio*, що означає «відновлення», «відпочинок» або «відтворення сил». У науковій літературі рекреація трактується як процес відновлення фізичних, духовних та емоційних сил людини, який здійснюється у вільний від праці час шляхом відпочинку, оздоровлення, туризму, культурної діяльності та інших видів дозвілля.

Відповідно рекреаційні території - це території, які використовуються або можуть використовуватися для організації відпочинку населення, туризму, оздоровлення, спортивної діяльності та інших видів рекреаційної діяльності. Вони включають природні, природно-антропогенні та штучно створені території, що мають сприятливі умови для відпочинку та рекреаційного використання.

Згідно із Земельним кодексом України, до земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. До них

належать зелені зони міст і населених пунктів, парки, сквери, туристичні бази, будинки відпочинку, пансіонати, дитячі табори, спортивно-оздоровчі комплекси та інші рекреаційні об'єкти. Рекреаційні території є важливою складовою природно-рекреаційного потенціалу держави та окремих регіонів. Вони формують умови для задоволення потреб населення у відпочинку, сприяють покращенню здоров'я людей, забезпечують розвиток туризму та створюють можливості для соціально-економічного розвитку територій [2].

У наукових дослідженнях рекреаційні території розглядаються як територіальні системи, що поєднують природні ресурси, рекреаційну інфраструктуру, транспортне забезпечення та соціально-економічні умови для організації рекреаційної діяльності. Вони можуть включати лісові масиви, водойми, гірські території, природоохоронні об'єкти, парки, прибережні зони, туристичні маршрути та інші території, придатні для відпочинку й оздоровлення населення.

Особливого значення рекреаційні території набувають у сучасних містах і громадах, де вони виконують важливу екологічну та соціальну роль. Наявність доступних рекреаційних просторів сприяє зниженню рівня стресу, покращенню психоемоційного стану населення, розвитку фізичної активності та формуванню комфортного життєвого середовища. Дослідження підтверджують, що регулярний контакт людини з природним середовищем позитивно впливає на здоров'я та рівень соціального благополуччя населення.

Для територіальних громад Тернопільська область розвиток рекреаційних територій має важливе значення, оскільки область володіє значним природно-рекреаційним потенціалом. Наявність лісів, річок, озер, природоохоронних територій, історико-культурних пам'яток та сприятливих природних умов створює можливості для розвитку різних видів рекреаційної діяльності, зокрема екологічного, сільського, оздоровчого та активного туризму [20].

Основні функції рекреаційних територій. Рекреаційні території виконують низку важливих функцій, які мають екологічне, соціальне, економічне та культурне значення.

1. Рекреаційна функція

Основною функцією рекреаційних територій є забезпечення умов для відпочинку та відновлення фізичних і психологічних сил людини. Вони створюють можливості для організації активного й пасивного дозвілля, прогулянок, занять спортом, туризму та оздоровлення населення. Рекреаційні території сприяють зменшенню рівня стресу, покращенню емоційного стану людини та формуванню здорового способу життя.

2. Екологічна функція

Рекреаційні території відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної рівноваги територій. Вони сприяють очищенню атмосферного повітря, зниженню рівня шумового та пилового забруднення, регулюванню температурного режиму й вологості повітря. Зелені насадження та природні ландшафти виконують функцію природного бар'єра від негативного впливу урбанізації та промислового забруднення.

Крім цього, рекреаційні території забезпечують збереження природних екосистем, біорізноманіття та ландшафтного різноманіття. Особливу роль у цьому відіграють природоохоронні території, ліси, прибережні смуги та ландшафтні парки.

3. Соціальна функція

Рекреаційні території створюють умови для соціальної взаємодії населення, організації культурних заходів, сімейного відпочинку та суспільної активності. Парки, сквери, набережні та інші громадські простори є місцями комунікації та соціальної інтеграції населення.

Соціальна функція рекреаційних територій також проявляється у забезпеченні доступності відпочинку для різних категорій населення, зокрема дітей, молоді, людей похилого віку та осіб з інвалідністю.

4. Оздоровча функція

Рекреаційні території позитивно впливають на стан здоров'я населення. Перебування у природному середовищі сприяє зміцненню імунної системи, покращенню фізичного стану людини та профілактиці захворювань. Особливого

значення набувають рекреаційні території з природними лікувальними ресурсами - мінеральними водами, лікувальними грязями, лісовими та кліматичними зонами.

5. Економічна функція

Рекреаційні території є важливим чинником економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Вони сприяють розвитку туристичної діяльності, створенню нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Розвиток рекреаційної інфраструктури стимулює розвиток транспортної сфери, закладів харчування, готельного господарства, сфери послуг та інших видів економічної діяльності.

6. Культурно-виховна функція

Рекреаційні території сприяють формуванню екологічної культури населення, розвитку естетичного сприйняття природи та популяризації природної й культурної спадщини регіону. На територіях парків, природоохоронних зон та туристичних маршрутів часто проводяться екологічні акції, фестивалі, освітні заходи та культурні події.

7. Містобудівна функція

У структурі населених пунктів рекреаційні території виконують важливу містобудівну роль. Вони формують архітектурно-планувальну структуру міст і сіл, забезпечують гармонійне поєднання забудованих і природних територій, покращують естетичний вигляд населених пунктів та сприяють формуванню комфортного життєвого середовища.

Класифікація рекреаційних територій

Рекреаційні території класифікують за різними ознаками:

- за функціональним призначенням - оздоровчі, спортивні, туристичні, природоохоронні;
- за характером використання - короткочасного та тривалого відпочинку;
- за природними особливостями - лісові, водні, гірські, приміські;
- за рівнем доступності - загальнодоступні та обмеженого користування.

До основних видів рекреаційних територій належать:

- парки культури та відпочинку;
- сквери й бульвари;
- лісопарки;
- рекреаційні зони біля водойм;
- туристично-рекреаційні комплекси;
- природні парки;
- оздоровчі та спортивні комплекси;
- прибережні та курортні території.

У сучасних умовах розвитку територіальних громад важливого значення набуває формування комплексної системи рекреаційних територій, яка повинна забезпечувати рівномірний доступ населення до зон відпочинку, раціональне використання природних ресурсів та збереження природного середовища [19].

Таким чином, рекреаційні території є важливою складовою соціально-економічного та екологічного розвитку територій. Вони забезпечують умови для відпочинку та оздоровлення населення, сприяють охороні навколишнього природного середовища, розвитку туризму та формуванню комфортного життєвого простору. Раціональне використання та розвиток рекреаційних територій є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку територіальних громад і підвищення якості життя населення.

1.3. Нормативно-правове забезпечення розвитку зелених зон в Україні

Розвиток зелених зон в Україні є важливим напрямом державної екологічної політики та регулюється системою нормативно-правових актів, які визначають правові, організаційні, екологічні та соціально-економічні засади охорони, використання й відновлення озелених територій. Законодавче забезпечення розвитку зелених зон спрямоване на збереження природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, формування комфортного життєвого простору населення та реалізацію принципів сталого розвитку.

Нормативно-правова база у сфері розвитку зелених зон включає Конституцію України, Земельний кодекс України, закони України, державні будівельні норми, екологічні стандарти, нормативні документи у сфері благоустрою та охорони навколишнього природного середовища [2].

Основним нормативно-правовим актом, який закріплює право громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля, є Конституція України. Відповідно до статті 50 Конституції України кожен має право на безпечне довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Це положення є основою для формування державної політики у сфері охорони зелених зон і природного середовища [1].

Важливе значення у системі правового регулювання розвитку зелених зон має Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. У законі зазначено, що природно-заповідний фонд України включає території та об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову та рекреаційну цінність і підлягають державній охороні [4].

Важливим нормативно-правовим актом є Закон України «Про благоустрій населених пунктів», який визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади благоустрою територій населених пунктів. Закон регулює питання озеленення територій, утримання парків, скверів, бульварів та інших об'єктів благоустрою. Відповідно до закону благоустрій включає комплекс заходів щодо озеленення територій, створення сприятливого мікроклімату та забезпечення належного санітарного стану населених пунктів [6].

Особливе місце у нормативно-правовому забезпеченні розвитку зелених зон займає Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Цей закон визначає правові основи організації, охорони, використання та відтворення природно-заповідного фонду держави. Відповідно до закону природно-заповідний фонд включає природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, рекреаційну, наукову й естетичну цінність. Закон регулює

діяльність національних природних парків, заказників, ботанічних садів, дендрологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та інших природоохоронних територій [5].

Важливим елементом правового регулювання є Земельний кодекс України, який визначає категорії земель та особливості використання земель рекреаційного призначення. Відповідно до кодексу землі рекреаційного призначення використовуються для організації відпочинку населення, туризму, проведення спортивних заходів та інших видів рекреаційної діяльності. До таких земель належать зелені зони міст, парки, сквери, туристичні маршрути, території будинків відпочинку та інші рекреаційні території.

Правове регулювання розвитку зелених зон також здійснюється на основі Лісового кодексу України, який визначає порядок охорони, використання та відтворення лісових ресурсів. Особливе значення для розвитку зелених зон мають положення щодо захисних лісових насаджень, лісопаркових зон та рекреаційного використання лісів [3].

Крім законодавчих актів, розвиток зелених зон регулюється державними будівельними нормами та санітарними правилами. Важливе значення мають Державні будівельні норми України щодо планування та забудови територій, які визначають нормативи озеленення населених пунктів, вимоги до формування парків, скверів, прибудинкових територій та інших озелених просторів.

Зокрема, ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» встановлює нормативи забезпечення населення зеленими зонами загального користування, визначає вимоги до формування рекреаційних територій та екологічного планування населених пунктів. Відповідно до цих норм у процесі містобудівного планування необхідно забезпечувати достатній рівень озеленення територій та збереження природного середовища [1].

Важливу роль у розвитку зелених зон відіграють також міжнародні екологічні документи та концепції сталого розвитку, які впроваджуються в Україні. Одним із ключових напрямів сучасної екологічної політики є реалізація принципів сталого розвитку, що передбачають раціональне використання

природних ресурсів, збереження біорізноманіття та створення екологічно безпечного середовища для населення.

У процесі децентралізації вагоме значення у сфері розвитку зелених зон отримали органи місцевого самоврядування. Саме територіальні громади відповідають за розроблення місцевих програм благоустрою, озеленення територій, утримання парків і скверів, а також реалізацію природоохоронних заходів. Органи місцевого самоврядування мають право затверджувати правила благоустрою територій населених пунктів та здійснювати контроль за їх дотриманням.

Для територіальних громад Тернопільська область нормативно-правове забезпечення розвитку зелених зон є важливою основою для формування екологічно безпечного та комфортного середовища проживання населення. Реалізація положень законодавства сприяє розвитку рекреаційної інфраструктури, збереженню природних ресурсів, підвищенню туристичної привабливості територій та забезпеченню сталого розвитку громад.

Разом із тим, сучасний стан нормативно-правового забезпечення розвитку зелених зон в Україні характеризується наявністю певних проблем. Серед основних проблем можна виділити:

- недостатній контроль за дотриманням природоохоронного законодавства;
- порушення норм забудови зелених територій;
- недостатній рівень фінансування заходів з благоустрою;
- скорочення площ зелених насаджень у містах;
- недосконалість механізмів відповідальності за порушення у сфері благоустрою та охорони довкілля.

У сучасних умовах особливо актуальним є вдосконалення законодавства у сфері розвитку зелених зон, посилення екологічного контролю, впровадження сучасних підходів до просторового планування та залучення громадськості до процесів благоустрою й озеленення територій [6].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення розвитку зелених зон в Україні є комплексною системою законодавчих та нормативних актів,

спрямованих на охорону природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки населення. Ефективна реалізація законодавства у цій сфері є необхідною умовою сталого розвитку територіальних громад, покращення якості життя населення та збереження природного потенціалу держави.

1.4. Значення зелених зон для сталого розвитку громад

Зелені зони є фундаментальним елементом просторового розвитку територіальних громад і одним із ключових інструментів забезпечення їх сталого розвитку. У сучасних умовах вони розглядаються не лише як об'єкти озеленення або рекреаційні території, а як складна природно-антропогенна система, що виконує екологічні, соціальні, економічні, містобудівні та навіть кліматорегулюючі функції. Їх значення особливо зростає в умовах глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, деградацією довкілля, урбанізаційними процесами та зростанням щільності забудови в межах громад.

З екологічної точки зору зелені зони є базовим елементом екологічної стабільності територій. Вони виконують функцію природного фільтра, зменшуючи концентрацію забруднюючих речовин у повітрі, зокрема пилу, оксидів азоту, сірки та важких металів. Листя дерев і кущів затримує тверді частинки, а також сприяє їх осіданню, що суттєво покращує якість повітряного середовища. Одночасно відбувається процес фотосинтезу, у ході якого поглинається вуглекислий газ і виділяється кисень, що формує більш сприятливий газовий баланс у межах населених пунктів.

Окремо слід підкреслити роль зелених зон у регулюванні мікроклімату. Вони знижують температуру повітря за рахунок випаровування вологи з поверхні листя (еватранспірації), створюючи природний охолоджувальний ефект. У щільно забудованих територіях це дозволяє суттєво зменшити прояви «теплового острова міста», який є характерним для урбанізованих середовищ. Крім того, зелені насадження впливають на вологість повітря, зменшують

амплітуду добових коливань температури та покращують загальний мікрокліматичний комфорт.

Важливою екологічною функцією є також шумопоглинання. Зелені насадження діють як природний акустичний бар'єр, зменшуючи інтенсивність шуму від транспорту та промислових об'єктів. Найбільш ефективними є багаторядні насадження, що включають дерева, кущі та трав'яний покрив, які здатні поглинати та розсіювати звукові хвилі. Це має безпосередній вплив на зниження рівня стресу та покращення психофізіологічного стану населення.

Зелені зони також відіграють критичну роль у водному балансі територій. Вони сприяють інфільтрації атмосферних опадів у ґрунт, зменшуючи поверхневий стік і ризики підтоплень. Коренева система рослин стабілізує ґрунти, запобігаючи ерозійним процесам, особливо на схилах, берегах річок та вразливих геоморфологічних зонах. Таким чином, зелені насадження виконують функцію природної інженерної інфраструктури, що підсилює стійкість територій до природних ризиків.[16]

З точки зору біорізноманіття зелені зони є осередками збереження флори і фауни в межах антропогенних ландшафтів. Вони формують екологічні коридори, які забезпечують міграцію видів та підтримання популяцій у межах урбанізованих територій. Це особливо важливо в умовах фрагментації природних екосистем, коли природні середовища існування розділені забудовою або інфраструктурними об'єктами.

Соціальне значення зелених зон є не менш важливим, оскільки вони формують основу для якісного життєвого середовища населення. Зелені простори виконують функцію місць повсякденного відпочинку, дозвілля та рекреації, забезпечуючи доступ до природного середовища навіть у межах міських територій. Це сприяє підвищенню рівня фізичної активності населення, що є одним із ключових факторів профілактики хронічних захворювань, включаючи серцево-судинні та метаболічні порушення.

Важливим є також вплив зелених зон на психічне здоров'я людини. Дослідження у сфері екологічної психології підтверджують, що перебування в

природному середовищі знижує рівень кортизолу, зменшує прояви тривожності, депресивних станів та емоційного вигорання. Це особливо актуально для сучасних громад, де зростає рівень урбаністичного стресу та інформаційного навантаження.

Зелені зони також є важливим фактором формування соціальної взаємодії та соціального капіталу громади. Вони створюють простір для комунікації між різними соціальними групами, сприяють інтеграції населення та формуванню локальної ідентичності. Публічні простори, такі як парки, сквери та набережні, виступають майданчиками для громадських заходів, культурних подій та спільної активності мешканців.

З економічної точки зору зелені зони мають багатовимірний вплив на розвиток територіальних громад. Насамперед вони підвищують інвестиційну привабливість територій, оскільки якість довкілля є одним із ключових факторів вибору місця проживання та ведення бізнесу. Наявність розвиненої системи зелених зон позитивно впливає на ринок нерухомості, підвищуючи вартість житла в прилеглих районах.

Крім того, зелені зони стимулюють розвиток рекреаційної та туристичної економіки. Вони можуть виступати як самостійні туристичні об'єкти або як складова комплексного туристичного продукту громади. Це особливо актуально для територій із природними ландшафтами, водними об'єктами або історико-культурною спадщиною. Розвиток зелених зон також сприяє створенню нових робочих місць у сферах ландшафтної архітектури, екологічного менеджменту, туризму, благоустрою та комунального господарства.[25]

Додатково слід враховувати їхній опосередкований економічний ефект, пов'язаний зі зниженням витрат на охорону здоров'я населення. Покращення екологічної ситуації та зниження рівня забруднення сприяє зменшенню захворюваності, що скорочує навантаження на систему охорони здоров'я. Також зелені насадження можуть зменшувати енергоспоживання будівель за рахунок природного затінення та охолодження, що має значення в умовах зростання енергетичних витрат.

У контексті концепції сталого розвитку зелені зони забезпечують інтеграцію трьох ключових складових: екологічної, соціальної та економічної. Це відповідає принципам сталого розвитку, закріпленим у міжнародних документах, зокрема Цілях сталого розвитку ООН, а також політиці Європейського зеленого курсу, який передбачає посилення ролі природних екосистем у розвитку територій.[26]

Отже, зелені зони є стратегічним ресурсом розвитку територіальних громад, оскільки забезпечують комплексний вплив на всі сфери життєдіяльності. Їх розвиток, збереження та ефективне управління є необхідною умовою формування екологічно безпечних, соціально комфортних та економічно конкурентоспроможних громад, здатних адаптуватися до сучасних викликів сталого розвитку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні основи формування зелених зон та рекреаційних територій як важливих елементів просторового розвитку територіальних громад. Проведений аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що зелені зони є невід'ємною складовою сучасного середовища проживання населення, оскільки забезпечують підтримання екологічної рівноваги, покращення санітарно-гігієнічних умов, збереження природних ресурсів та створення комфортних умов для життєдіяльності людини.

Визначено, що поняття «зелені зони» охоплює широкий спектр територій природного та штучного походження, зокрема парки, сквери, лісопарки, бульвари, природоохоронні території та інші озеленені простори. Рекреаційні території, своєю чергою, виступають просторовою базою для організації відпочинку, оздоровлення населення, проведення культурно-масових заходів і розвитку туризму. Їх функціонування сприяє підвищенню соціального добробуту населення та формуванню позитивного іміджу територіальних громад.

У ході дослідження встановлено, що основними функціями зелених зон є екологічна, кліматорегулююча, санітарно-гігієнічна, рекреаційна, соціальна, естетична та економічна. Особливого значення вони набувають в умовах урбанізації та зростання антропогенного навантаження на природне середовище. Наявність достатньої кількості якісних зелених насаджень сприяє зниженню рівня забруднення повітря, шумового навантаження, регулюванню температурного режиму та збереженню біорізноманіття.

Опрацьовано нормативно-правову базу, яка регламентує розвиток, утримання та охорону зелених зон в Україні. Встановлено, що законодавче забезпечення включає норми земельного, екологічного, природоохоронного та містобудівного законодавства. Водночас існує потреба в удосконаленні механізмів реалізації державної та місцевої політики у сфері озеленення, посиленні контролю за використанням рекреаційних територій та впровадженні сучасних інструментів управління природними ресурсами.

Аналіз українського та зарубіжного досвіду показав, що ефективний розвиток зелених зон базується на принципах сталого розвитку, інтегрованого територіального планування, екологічної безпеки та широкої участі громадськості у процесах прийняття управлінських рішень. У багатьох країнах світу активно впроваджуються концепції «зелених міст», екологічних коридорів, багатофункціональних парків та смарт-технологій моніторингу стану зелених насаджень, що дозволяє підвищувати ефективність використання рекреаційного потенціалу територій.

Дослідження інноваційних підходів до управління рекреаційними територіями засвідчило перспективність використання геоінформаційних систем, цифрового картографування, екологічного моніторингу, громадського бюджетування та механізмів державно-приватного партнерства. Застосування таких підходів сприяє підвищенню ефективності управління, забезпеченню відкритості процесів планування та залученню додаткових інвестицій у розвиток територій.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що зелені зони та рекреаційні території є важливим чинником екологічної стабільності, соціального розвитку та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. Їх формування та розвиток повинні здійснюватися на засадах комплексності, збалансованості та сталого природокористування. Отримані теоретичні результати створюють науково-методичну основу для подальшого дослідження сучасного стану зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області, оцінки їхнього потенціалу та визначення перспективних напрямів розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНИХ ЗОН ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У ГРОМАДАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика територіальних громад Тернопільської області

Тернопільська область є однією з адміністративно-територіальних одиниць Західної України, що характеризується значним природно-ресурсним потенціалом, вигідним географічним положенням та активним розвитком місцевого самоврядування. Область розташована у межах Подільської височини та займає площу 13,8 тис. км². Після завершення адміністративно-територіальної реформи в області функціонує 55 територіальних громад, які входять до складу трьох районів: Тернопільського, Чортківського та Кременецького. До складу області входить понад 1000 населених пунктів, а чисельність населення становить понад 1 млн осіб.

Адміністративним центром області є місто Тернопіль, яке виступає головним економічним, культурним, освітнім та туристичним осередком регіону. Територіальні громади області представлені міськими, селищними та сільськими громадами, які суттєво відрізняються за рівнем економічного розвитку, густотою населення, інфраструктурним забезпеченням та природними умовами. Найбільш урбанізованими є громади, розташовані поблизу обласного центру, зокрема Тернопільська, Великоберезовицька та Байковецька громади. Саме у цих громадах спостерігається активний розвиток житлового будівництва, транспортної інфраструктури, сфери послуг та громадських просторів.

Разом із тим значна частина територіальних громад області має сільськогосподарську спеціалізацію. Основними напрямками господарської діяльності є рослинництво, тваринництво, переробна промисловість та розвиток малого підприємництва. Водночас окремі громади стикаються із проблемами скорочення чисельності населення, старіння демографічної структури, трудової міграції та недостатнього рівня інвестиційної активності. Це впливає на темпи

соціально-економічного розвитку територій та потребує впровадження ефективної регіональної політики.

Важливою особливістю територіальних громад Тернопільської області є значний природний та рекреаційний потенціал. На території області зосереджена велика кількість природно-заповідних територій, лісових масивів, водних об'єктів, історико-культурних пам'яток та туристичних локацій. Особливу роль відіграють Дністровський каньйон, Кременецькі гори, природний заповідник «Медобори», численні парки, урочища та прибережні території річок Серет, Збруч і Дністер.

Зелені зони є важливою складовою просторового розвитку громад області. До них належать міські парки, сквери, лісопаркові території, бульвари, прибережні смуги, ботанічні пам'ятки природи та інші озеленені території загального користування. Вони виконують екологічні, соціальні, санітарно-гігієнічні та рекреаційні функції. Зелені насадження сприяють очищенню повітря, зниженню рівня шуму, формуванню сприятливого мікроклімату та покращенню умов проживання населення. Особливого значення зелені зони набувають в умовах урбанізації та зростання антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

Відповідно до сучасних підходів сталого розвитку, територіальні громади Тернопільщини активно впроваджують заходи з благоустрою та озеленення населених пунктів. У багатьох громадах реалізуються проєкти реконструкції парків, створення громадських просторів, велосипедної інфраструктури, екологічних стежок та зон відпочинку. Особливу увагу приділяють розвитку інклюзивних громадських просторів та забезпеченню доступності рекреаційних територій для населення [28].

Значний рекреаційний потенціал мають території поблизу Тернопільського ставу, який є однією з найбільших рекреаційних зон області та важливим елементом екологічної інфраструктури міста Тернополя. Тернопільська міська територіальна громада характеризується високим рівнем забезпечення природно-рекреаційними ресурсами. За результатами наукових досліджень,

площа природно-рекреаційних ресурсів громади становить понад 4500 га, що складає близько 30% її території. До структури рекреаційних ресурсів входять ліси, парки, водні об'єкти, прибережні території та зелені насадження загального користування.

Крім міських громад, значний потенціал для розвитку зеленого та екологічного туризму мають сільські територіальні громади області. Розвиток рекреаційних територій сприяє формуванню туристичної привабливості громад, створенню нових робочих місць та залученню інвестицій у сферу туризму та обслуговування. Особливо перспективними є громади, розташовані у межах природно-заповідного фонду або поблизу туристичних маршрутів.

На території області сформовано декілька рекреаційних районів та зелених зон, серед яких Кременецький, Бережансько-Бучацький, Чортківський, Гусятинський та Придністровський рекреаційні райони. Вони включають природні комплекси, курортні території, історико-культурні об'єкти та природоохоронні території, які є основою для розвитку туризму та рекреації.

Важливим напрямом діяльності територіальних громад є охорона природно-заповідного фонду. У межах багатьох громад функціонують заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища та регіональні ландшафтні парки. Наприклад, у Байковецькій громаді налічується 11 об'єктів природно-заповідного фонду. Збереження таких територій сприяє підтриманню екологічної рівноваги, охороні біорізноманіття та забезпеченню екологічної безпеки регіону [37].

Сучасний розвиток територіальних громад Тернопільської області орієнтується на принципи сталого розвитку, ефективного використання природних ресурсів та формування комфортного життєвого середовища. У післявоєнний період роль зелених зон та рекреаційних територій суттєво зростає, оскільки вони виконують не лише екологічну, а й соціально-психологічну функцію, створюючи умови для відпочинку, відновлення та підвищення якості життя населення.

Таким чином, територіальні громади Тернопільської області характеризуються значним природним, рекреаційним та туристичним

потенціалом. Наявність зелених зон, природоохоронних територій та рекреаційних ресурсів створює сприятливі передумови для сталого розвитку громад, покращення екологічного стану територій та підвищення рівня добробуту населення.

2.2. Сучасний стан та структура зелених зон у громадах

У сучасних умовах розвитку територіальних громад важливого значення набуває формування якісного екологічного середовища, невід’ємною складовою якого є зелені зони та рекреаційні території. Вони забезпечують підтримання екологічної рівноваги, покращення санітарно-гігієнічних умов проживання населення, створення комфортного середовища для відпочинку та сприяють підвищенню якості життя населення. Особливо актуальним це питання є для територіальних громад Тернопільської області, які характеризуються значним природно-рекреаційним потенціалом та високим рівнем забезпеченості природними ресурсами.

Зелені зони територіальних громад Тернопільської області представлені парками, скверами, лісопарками, захисними лісовими насадженнями, прибережними смугами, ботанічними пам’ятками природи, природно-заповідними територіями та іншими озеленими територіями загального користування. Структура зелених зон формується залежно від рівня урбанізації громади, природних умов території, густоти населення та особливостей просторового планування населених пунктів.

Однією з найбільш забезпечених зеленими зонами громад області є Тернопіль міська територіальна громада. Її природно-рекреаційний потенціал включає значні площі зелених насаджень, водних об’єктів, лісових територій та природоохоронних об’єктів. Важливими елементами зеленої інфраструктури громади є Тернопільський став, регіональний ландшафтний парк «Загребелля», міські парки, сквери, прибережні території та приміські ліси. За результатами наукових досліджень, загальний природно-рекреаційний потенціал

Тернопільської міської територіальної громади дозволяє забезпечити місцями відпочинку близько 90% населення громади [48].

Структура зелених зон Тернопільської громади включає декілька функціональних складових. Найбільшу площу займають лісові масиви та лісопаркові території, які виконують природоохоронну, рекреаційну та кліматорегулюючу функції. Значну роль відіграють також парки культури та відпочинку, сквери, бульвари й прибережні зони. Вони є важливими громадськими просторами для проведення дозвілля, спортивної активності та соціальної взаємодії населення.

Ключовим елементом зеленої інфраструктури громади є Тернопільський став — одна з найбільших рекреаційних водойм Західної України. Прибережна територія ставу використовується для масового відпочинку населення, розвитку спортивної інфраструктури, туризму та культурних заходів. У межах цієї території сформовані набережні, пляжні зони, велосипедні маршрути, спортивні майданчики та громадські простори. Тернопільський став виконує не лише рекреаційну, а й екологічну функцію, впливаючи на мікроклімат міста та покращення якості атмосферного повітря.

Особливе значення у структурі зелених зон громади має регіональний ландшафтний парк «Загребелля», який є одним із найбільших природоохоронних об'єктів міста. Територія парку включає лісові насадження, природні луки, водно-болотні угіддя та рекреаційні території. Парк забезпечує збереження біорізноманіття, підтримання екологічної стабільності та створення умов для екологічного туризму й відпочинку населення.

Важливим елементом сучасної структури зелених зон є міські парки та сквери. У Тернополі функціонують парк імені Тараса Шевченка, парк Національного відродження, Старий парк, гідропарк «Топільче» та інші озеленені території. Вони виконують рекреаційні, естетичні та соціальні функції, забезпечуючи мешканців територіальної громади просторами для щоденного відпочинку. Упродовж останніх років у громаді здійснюються заходи з

реконструкції парків, оновлення пішохідної інфраструктури, озеленення територій та створення сучасних громадських просторів [42].

Сучасний стан зелених зон Тернопільської області характеризується як позитивними тенденціями, так і наявністю певних проблем. До позитивних тенденцій належать реалізація програм благоустрою, збільшення уваги до екологічної політики громад, розвиток велосипедної інфраструктури, створення нових рекреаційних просторів та активізація природоохоронної діяльності. Значна увага приділяється формуванню інклюзивного середовища та адаптації громадських просторів для різних категорій населення.

Разом із тим існують проблеми скорочення площ зелених насаджень унаслідок забудови територій, недостатнього фінансування догляду за зеленими зонами, погіршення екологічного стану окремих природних територій та високого рекреаційного навантаження на міські парки й прибережні території. Науковці зазначають, що урбанізаційні процеси та зростання антропогенного навантаження негативно впливають на стан природних рекреаційних ресурсів міста.

Для багатьох територіальних громад Тернопільської області характерною є проблема нерівномірного забезпечення населення зеленими зонами. Найкраще забезпеченими є громади з високою часткою лісових територій та природоохоронних об'єктів, тоді як у частині урбанізованих громад спостерігається дефіцит якісних громадських просторів та рекреаційної інфраструктури.

Важливим напрямом розвитку зелених зон у громадах області є інтеграція принципів сталого розвитку та екологічного планування. У сучасних стратегіях розвитку територіальних громад значна увага приділяється збільшенню площ озеленення, збереженню природно-заповідного фонду, розвитку екологічного туризму та формуванню рекреаційних кластерів. Перспективним є також розвиток зеленого туризму у сільських громадах області, особливо у межах Дністровського каньйону, Кременецьких гір та природного заповідника «Медобори».[39]

Таким чином, сучасний стан зелених зон у громадах Тернопільської області свідчить про наявність значного природно-рекреаційного потенціалу та важливої ролі зелених насаджень у забезпеченні сталого розвитку територій. На прикладі Тернопільської міської територіальної громади можна простежити формування комплексної системи зелених зон, яка поєднує природоохоронні, рекреаційні, соціальні та екологічні функції. Разом із тим подальший розвиток зелених зон потребує ефективного просторового планування, раціонального використання природних ресурсів та посилення екологічної політики територіальних громад.

2.3. Оцінка використання рекреаційних територій

Рекреаційні території є важливою складовою просторового розвитку територіальних громад, оскільки забезпечують умови для відпочинку населення, розвитку туризму, оздоровлення та підтримання екологічної рівноваги. Ефективність використання рекреаційних територій визначається рівнем забезпечення населення природними ресурсами, доступністю зелених зон, ступенем благоустрою, рекреаційним навантаженням та рівнем розвитку інфраструктури.

У сучасних умовах розвитку територіальних громад Тернопільської області оцінка використання рекреаційних територій є важливим елементом формування політики сталого розвитку. Рекреаційні території області представлені парками, скверами, лісопарковими зонами, прибережними територіями, природно-заповідними об'єктами, туристично-рекреаційними комплексами та зеленими зонами загального користування.

Одним із ключових критеріїв оцінки рекреаційних територій є рівень забезпеченості населення природно-рекреаційними ресурсами. На прикладі Тернопільської міської територіальної громади встановлено, що площа природно-рекреаційних ресурсів становить близько 4527,8 га, що складає майже 30% території громади. До структури рекреаційних ресурсів входять ліси, водні об'єкти, зелені насадження загального користування, багаторічні насадження, прибережні зони та парки [23].

Оцінка рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади свідчить про достатньо високий рівень забезпечення населення місцями для відпочинку. Загальна рекреаційна ємність природно-рекреаційних територій громади становить понад 197 тис. осіб, що дозволяє одночасно забезпечити рекреаційними послугами близько 90% мешканців громади. Найвищу рекреаційну ємність має регіональний ландшафтний парк «Загребелля», який виконує важливу природоохоронну та рекреаційну функцію.

Важливе значення для оцінки використання рекреаційних територій має аналіз структури зелених зон та рівня рекреаційного навантаження. У Тернопільській громаді найбільше навантаження припадає на міські парки та прибережні території Тернопільського ставу. Основними зонами масового відпочинку є парк «Топільче», парк Національного відродження, парк імені Тараса Шевченка та Старий парк. За науковими розрахунками, максимально допустима одночасна кількість відвідувачів для парку «Топільче» становить близько 6000 осіб, для парку Національного відродження — 4500 осіб, для парку імені Тараса Шевченка — 1800 осіб [35].

Оцінка сучасного використання рекреаційних територій свідчить, що у громадах Тернопільської області спостерігається зростання попиту на рекреаційні послуги, особливо у межах урбанізованих територій. Це пов'язано зі збільшенням потреб населення у якісних громадських просторах, активному відпочинку та психологічному відновленні. Особливого значення рекреаційні території набули в умовах сучасних соціально-економічних та екологічних викликів, оскільки вони виконують не лише природоохоронну, а й соціально-психологічну функцію.

Разом із позитивними тенденціями існують і певні проблеми використання рекреаційних територій. Однією з основних проблем є надмірне антропогенне навантаження на природні комплекси, особливо у межах міських громад. Висока інтенсивність використання парків, прибережних зон та лісопарків призводить до погіршення стану зелених насаджень, ущільнення ґрунтів, забруднення територій та зниження екологічної стійкості природних комплексів.

Важливою проблемою також є нерівномірність забезпечення населення рекреаційними територіями. У великих міських громадах рівень благоустрою зелених зон є значно вищим, ніж у частині сільських громад. Частина територіальних громад має недостатньо розвинену рекреаційну інфраструктуру, низький рівень благоустрою громадських просторів та обмежені фінансові можливості для утримання рекреаційних територій [38].

Суттєвий вплив на ефективність використання рекреаційних територій має рівень розвитку природоохоронної діяльності. У межах багатьох громад Тернопільської області функціонують об'єкти природно-заповідного фонду, які сприяють збереженню біорізноманіття та розвитку екологічного туризму. Наприклад, у Байковецькій територіальній громаді нараховується 11 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 93 га.

Важливим напрямом оцінки використання рекреаційних територій є визначення рівня розвитку рекреаційної інфраструктури. У багатьох громадах області здійснюється реконструкція парків, облаштування велосипедних маршрутів, набережних, спортивних та дитячих майданчиків, зон відпочинку й екологічних стежок. Це сприяє підвищенню туристичної привабливості територій та покращенню якості життя населення.

У сучасних умовах ефективно використання рекреаційних територій повинно базуватись на принципах сталого розвитку та збалансованого природокористування. Важливими напрямками є розширення площ зелених зон, збереження природних ландшафтів, обмеження хаотичної забудови рекреаційних територій, впровадження екологічного моніторингу та формування сучасної зеленої інфраструктури громад [31].

Таким чином, оцінка використання рекреаційних територій у громадах Тернопільської області свідчить про значний природно-рекреаційний потенціал регіону та важливу роль зелених зон у забезпеченні екологічної безпеки й комфортного життєвого середовища. Водночас подальший розвиток рекреаційних територій потребує комплексного підходу до управління

природними ресурсами, модернізації рекреаційної інфраструктури та посилення природоохоронної діяльності.

2.4. Основні проблеми розвитку зелених зон та рекреаційної інфраструктури

У сучасних умовах урбанізації та зростання антропогенного навантаження розвиток зелених зон і рекреаційної інфраструктури є одним із ключових напрямів забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Зелені зони виконують екологічні, соціальні, рекреаційні та санітарно-гігієнічні функції, забезпечуючи покращення якості життя населення та формування комфортного життєвого середовища. Водночас у більшості територіальних громад України, зокрема й Тернопільської області, існує низка проблем, що стримують ефективний розвиток та функціонування рекреаційних територій.

Однією з найбільш актуальних проблем є скорочення площ зелених зон унаслідок активної урбанізації та хаотичної забудови територій. У процесі розширення житлової та комерційної забудови часто відбувається зменшення площ парків, скверів, прибережних смуг та інших озелених територій. Особливо гостро ця проблема проявляється у межах міських територіальних громад, де зростання щільності забудови призводить до дефіциту відкритих громадських просторів і зменшення рівня озеленення населених пунктів.

Важливою проблемою є недостатній рівень фінансування розвитку та утримання зелених зон. Більшість територіальних громад мають обмежені фінансові ресурси для проведення благоустрою, реконструкції парків, догляду за зеленими насадженнями та модернізації рекреаційної інфраструктури. У багатьох випадках фінансування спрямовується переважно на першочергові соціально-економічні потреби, тоді як розвиток рекреаційних територій залишається другорядним напрямом місцевої політики.

Суттєвою проблемою є також погіршення екологічного стану зелених зон. Значне антропогенне навантаження, забруднення територій побутовими відходами, ущільнення ґрунтів, пошкодження рослинності та нерациональне

використання природних ресурсів негативно впливають на стан рекреаційних територій. Особливо це стосується популярних зон масового відпочинку, де спостерігається перевищення допустимого рекреаційного навантаження.

У багатьох громадах Тернопільської області проблемою залишається нерівномірність забезпечення населення зеленими зонами. Найбільш забезпеченими є громади, які мають значні площі лісових масивів, природно-заповідних територій та водних об'єктів. Водночас у частині урбанізованих громад спостерігається дефіцит якісних рекреаційних просторів, недостатня кількість парків і скверів, а також обмежена доступність зелених зон для населення [30].

Однією з ключових проблем розвитку рекреаційної інфраструктури є недостатній рівень благоустрою територій. У багатьох громадах потребують оновлення пішохідні доріжки, освітлення, лавки, дитячі та спортивні майданчики, системи водовідведення та елементи озеленення. Частина рекреаційних територій не відповідає сучасним вимогам доступності та інклюзивності для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення.

Важливою проблемою є також недостатній рівень стратегічного планування розвитку зелених зон. У багатьох територіальних громадах відсутні комплексні програми розвитку зеленої інфраструктури, екологічного планування та охорони рекреаційних територій. Це ускладнює ефективне управління природними ресурсами та призводить до фрагментарного розвитку рекреаційної мережі.

Суттєвий негативний вплив на стан зелених зон мають кліматичні зміни та екологічні ризики. Підвищення температури повітря, зниження рівня зволоження ґрунтів, поширення хвороб і шкідників рослин негативно впливають на стан зелених насаджень. У результаті цього знижується екологічна стійкість природних комплексів та погіршується їхня рекреаційна цінність.

В окремих громадах проблемою є недостатній рівень охорони природно-заповідних територій та рекреаційних ресурсів. Незаконна вирубка дерев, забудова прибережних територій, порушення природоохоронного режиму та

недостатній контроль за використанням природних ресурсів створюють загрозу для збереження біорізноманіття та екологічної рівноваги територій.

Важливим чинником, що стримує розвиток рекреаційної інфраструктури, є недостатній рівень інвестиційної активності. Значна частина громад не має достатніх фінансових можливостей для реалізації масштабних проєктів з розвитку парків, туристично-рекреаційних комплексів, набережних та сучасних громадських просторів. Обмежене залучення інвесторів та грантових програм уповільнює модернізацію рекреаційної сфери.

Серед проблем також слід виділити низький рівень екологічної свідомості населення. Неналежне поводження з відходами, пошкодження елементів благоустрою, недотримання правил поведінки у рекреаційних зонах негативно впливають на стан зелених територій та збільшують витрати на їх утримання.

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення територій проблеми розвитку зелених зон та рекреаційної інфраструктури набувають особливої актуальності. Частина фінансових ресурсів громад спрямовується на забезпечення безпеки та відновлення критичної інфраструктури, що обмежує можливості фінансування екологічних та рекреаційних проєктів. Водночас саме зелені зони та громадські простори відіграють важливу роль у психологічному відновленні населення, соціальній адаптації та формуванні безпечного середовища проживання.

Для вирішення існуючих проблем необхідним є впровадження комплексного підходу до розвитку зеленої інфраструктури територіальних громад. Важливими напрямками є збільшення площ озеленення, удосконалення системи управління рекреаційними територіями, посилення природоохоронної діяльності, модернізація рекреаційної інфраструктури, залучення інвестицій та активізація участі громадськості у процесах благоустрою територій.[21]

Таким чином, основними проблемами розвитку зелених зон та рекреаційної інфраструктури у територіальних громадах є скорочення площ озеленення, недостатнє фінансування, погіршення екологічного стану територій, нерівномірність забезпечення населення рекреаційними просторами, низький

рівень благоустрою та недостатнє стратегічне планування. Подолання цих проблем є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку громад, покращення екологічної ситуації та підвищення якості життя населення.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного аналізу сучасного стану зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області встановлено, що вони є важливою складовою природно-ресурсного потенціалу регіону та відіграють значну роль у забезпеченні екологічної безпеки, покращенні якості життя населення та розвитку рекреаційної діяльності.

Дослідження показало, що Тернопільська область характеризується наявністю значного природного потенціалу для розвитку зелених зон і рекреаційних територій. Важливе місце у структурі природно-рекреаційних ресурсів займають ліси, парки, сквери, лісопаркові території, прибережні зони річок і водойм, а також об'єкти природно-заповідного фонду. Особливу роль у формуванні рекреаційного середовища відіграють регіональні ландшафтні парки, природні заповідники та інші природоохоронні території.

Проведений аналіз територіальної організації зелених зон засвідчив нерівномірність їх розміщення між громадами області. Найкраще забезпеченими зеленими насадженнями є міські громади, зокрема Тернопільська, Кременецька, Чортківська та Бережанська, де сформовано розгалужену мережу парків, скверів та інших об'єктів благоустрою. Водночас у частині сільських громад спостерігається недостатній рівень озеленення громадських просторів та обмеженість рекреаційної інфраструктури.

Встановлено, що важливими центрами рекреаційної діяльності в області є території навколо Тернопільського ставу, Дністровського каньйону, Кременецьких гір, Медоборів та інших природних комплексів, які мають значний туристично-рекреаційний потенціал. Їх використання сприяє розвитку внутрішнього туризму, створенню нових робочих місць та підвищенню інвестиційної привабливості громад.

Разом з тим дослідження виявило низку проблем у сфері функціонування та розвитку зелених зон. До основних належать недостатнє фінансування заходів з благоустрою та озеленення, зношеність окремих рекреаційних об'єктів, скорочення площ зелених насаджень під впливом господарської діяльності, недостатній рівень догляду за зеленими зонами та обмежене використання сучасних технологій моніторингу їхнього стану.

Аналіз динаміки розвитку зелених зон у громадах області показав поступове збільшення уваги органів місцевого самоврядування до питань благоустрою та озеленення територій. У багатьох громадах реалізуються проєкти зі створення нових громадських просторів, реконструкції парків і скверів, облаштування рекреаційних маршрутів та зон активного відпочинку. Проте темпи розвитку таких територій залишаються неоднаковими та значною мірою залежать від фінансових можливостей громад.

Оцінка сучасного стану рекреаційних територій свідчить про наявність значного потенціалу для подальшого розвитку екологічного, пізнавального, спортивного та сільського туризму. Ефективне використання природних ресурсів у поєднанні з сучасними підходами до управління може забезпечити формування конкурентоспроможного рекреаційного середовища та сприяти сталому розвитку територіальних громад області.

Таким чином, сучасний стан зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області характеризується поєднанням значного природного потенціалу та наявності певних організаційно-економічних проблем. Подальший розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, спрямованого на розширення площ озеленення, модернізацію рекреаційної інфраструктури, залучення інвестицій і впровадження сучасних механізмів управління. Отримані результати аналізу стали основою для розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення розвитку зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНИХ ЗОН І РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У ГРОМАДАХ

3.1. Зарубіжний та український досвід розвитку зелених зон

Розвиток зелених зон є одним із ключових напрямів забезпечення сталого розвитку міст і територіальних громад. У сучасних умовах урбанізації зелені насадження виконують не лише естетичну функцію, але й екологічну, рекреаційну, соціальну та кліматорегулюючу роль. Досвід зарубіжних країн демонструє, що ефективне управління зеленими зонами є важливим чинником підвищення якості життя населення та формування комфортного міського середовища.

У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється інтеграції зелених зон у систему просторового планування. Одним із прикладів успішної політики є Німеччина, де розвиток міських парків, скверів та зелених коридорів здійснюється відповідно до принципів екологічної рівноваги. У містах Берлін, Мюнхен та Гамбург активно впроваджуються програми озеленення територій, створення велосипедних маршрутів через паркові зони та збереження природних ландшафтів у межах міста. Особлива увага приділяється доступності зелених зон для населення та забезпеченню високого рівня їх утримання [65].

Важливим прикладом є досвід Франції, де активно реалізуються концепції «зелених міст» та екологічної урбаністики. У Парижі впроваджується політика збільшення площі зелених насаджень через створення вертикальних садів, озеленення дахів будівель та реконструкцію громадських просторів. Французькі міста орієнтуються на скорочення негативного впливу транспорту та збільшення частки рекреаційних територій у міському середовищі.

Скандинавські країни також мають значний досвід розвитку зелених зон. У Швеції та Данії пріоритетом є екологічна безпека та гармонійне поєднання природних і урбанізованих територій. У Копенгагені реалізується концепція «зеленої інфраструктури», що передбачає створення парків, водно-зелених коридорів та екологічних просторів для активного відпочинку населення. Значна

увага приділяється адаптації міст до змін клімату шляхом збільшення площі зелених насаджень.

У США одним із найвідоміших прикладів є Центральний парк у Нью-Йорку, який став моделлю ефективного використання міських зелених територій. Американські міста активно застосовують принципи ландшафтного дизайну, створюють рекреаційні простори для різних вікових груп населення та розвивають систему громадських парків. Значна частина зелених зон фінансується через партнерство органів влади, громадських організацій та бізнесу [62].

Український досвід розвитку зелених зон формується в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації. В Україні зелені зони є важливим елементом благоустрою населених пунктів і рекреаційної інфраструктури громад. Основними видами зелених насаджень є парки, сквери, лісопарки, бульвари, прибудинкові території та рекреаційні зони.

Останніми роками в Україні спостерігається активізація процесів благоустрою та реконструкції громадських просторів. У багатьох містах реалізуються проєкти оновлення парків і створення сучасних зон відпочинку. Зокрема, у Києві було проведено реконструкцію парку «Наталка», який став прикладом сучасного міського простору з поєднанням природоохоронних та рекреаційних функцій. У Львові активно впроваджуються програми збереження зелених насаджень та розвитку екологічних маршрутів. У Вінниці та Івано-Франківську здійснюється модернізація міських скверів і громадських просторів із врахуванням потреб населення.

Позитивним прикладом є також розвиток зелених зон у територіальних громадах. Багато громад реалізують екологічні ініціативи за підтримки міжнародних програм та грантових проєктів. Основними напрямками діяльності є озеленення центральних частин населених пунктів, створення зон відпочинку, висадка дерев та покращення екологічного стану територій.

Разом із позитивними тенденціями в Україні існують і проблеми розвитку зелених зон. До них належать недостатнє фінансування, хаотична забудова,

скорочення площ зелених насаджень, недотримання екологічних норм та низький рівень догляду за територіями. В умовах воєнного стану частина зелених зон зазнала пошкоджень або знищення, що потребує подальшого відновлення.

Таким чином, зарубіжний досвід свідчить про необхідність комплексного підходу до розвитку зелених зон, що включає ефективне планування, екологічне управління та активне залучення громадськості. Для України важливим є впровадження сучасних європейських практик озеленення, удосконалення нормативно-правового забезпечення та підвищення ролі територіальних громад у збереженні й розвитку рекреаційних територій.

3.2. Стратегічні напрями розвитку зелених зон у громадах

Стратегічні напрями розвитку зелених зон у громадах Тернопільської області формуються відповідно до принципів сталого розвитку, екологічної безпеки та сучасного просторового планування. У більшості громад області розвиток рекреаційних територій та зелених насаджень визначається одним із пріоритетних напрямів місцевої політики. Особливого значення набуває формування комфортного середовища проживання населення, адаптація територій до кліматичних змін та підвищення туристично-рекреаційної привабливості громад [44].

Тернопільська міська територіальна громада є одним із лідерів області у сфері розвитку зелених зон. У Стратегії розвитку Тернопільської громади до 2027 року із перспективою до 2034 року одним із ключових напрямів визначено «зелений перехід», який передбачає розвиток зеленої інфраструктури, модернізацію громадських просторів та покращення екологічного стану міста. Основними стратегічними напрямами є реконструкція парків і скверів, розвиток рекреаційної зони Тернопільського ставу, створення велосипедних маршрутів, збільшення площ озеленення та впровадження екологічно орієнтованого міського планування. Значна увага приділяється формуванню безбар'єрних просторів та підвищенню доступності зелених зон для населення.

Кременецька міська територіальна громада має значний природно-рекреаційний потенціал завдяки розташуванню в межах Кременецьких гір. Стратегічними напрямками розвитку громади є збереження природних ландшафтів, розвиток екологічного туризму, благоустрій паркових територій та охорона природно-заповідних об'єктів. Перспективним напрямом є формування рекреаційних маршрутів та розвиток зелених зон у поєднанні з історико-культурною спадщиною міста. У схемі планування території Тернопільської області Кременець визначено як один із центрів пріоритетного містобудівного розвитку.

Чортківська міська територіальна громада у своїх стратегічних документах визначає пріоритетом розвиток комфортного міського середовища та модернізацію громадських просторів. Основними напрямками розвитку зелених зон є реконструкція міських скверів, благоустрій набережних територій, створення сучасних зон відпочинку та озеленення житлових районів. Важливим завданням громади є поєднання розвитку туристичної інфраструктури з охороною природного середовища. У громаді також реалізуються програми комплексного відновлення територій та екологічного благоустрою.

Бережанська міська територіальна громада орієнтується на розвиток рекреаційної інфраструктури, благоустрій паркових зон та збереження природного середовища. У громаді особлива увага приділяється екологічній співпраці та управлінню відходами, що безпосередньо впливає на стан зелених зон. Одним із стратегічних напрямів є створення сучасних громадських просторів, розвиток екологічного туризму та покращення благоустрою центральної частини міста. Бережанська громада бере участь у міжмуніципальних екологічних ініціативах, спрямованих на формування екологічно безпечного середовища.

Теребовлянська міська територіальна громада у стратегії розвитку до 2034 року визначає важливими напрямками розвиток зелених зон, благоустрій територій та створення сучасних просторів для відпочинку населення. Значна увага приділяється реконструкції парків, озелененню центральної частини

громади та покращенню екологічного стану територій. Стратегічним завданням є інтеграція природних ресурсів у систему туристично-рекреаційного розвитку громади.

Збаразька міська територіальна громада має значний потенціал для розвитку зелених зон завдяки поєднанню природних ресурсів та історико-культурних об'єктів. Основними стратегічними напрямками є розвиток паркових територій, благоустрій громадських просторів, створення туристично-рекреаційних маршрутів та покращення екологічного стану громади. Важливе значення має збереження зелених насаджень у межах міста та прилеглих територій

Шумська міська територіальна громада орієнтується на розвиток екологічно безпечного середовища та збереження природних територій. Перспективними напрямками є благоустрій зон відпочинку, озеленення громадських територій та створення умов для розвитку сільського зеленого туризму. Важливим чинником розвитку громади є раціональне використання природних ресурсів та підтримка екологічних ініціатив населення.

Заліщицька міська територіальна громада має значний рекреаційний потенціал завдяки природним умовам та розташуванню на території каньйону річки Дністер. Стратегічними напрямками розвитку зелених зон є охорона природних ландшафтів, розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури, благоустрій прибережних територій та створення сучасних зон відпочинку. Важливим завданням є збереження екологічної рівноваги територій та розвиток екологічного туризму [40].

Отже, громади Тернопільської області поступово впроваджують сучасні підходи до розвитку зелених зон та рекреаційних територій. Основними стратегічними напрямками є розширення площ зелених насаджень, реконструкція парків і скверів, розвиток зеленої інфраструктури, створення комфортних громадських просторів, адаптація територій до кліматичних змін та активізація екологічної участі населення. Реалізація цих напрямів сприятиме покращенню екологічного стану громад, розвитку туризму та підвищенню якості життя населення.

3.3. Інноваційні підходи до управління рекреаційними територіями

У сучасних умовах розвитку територіальних громад особливого значення набуває впровадження інноваційних підходів до управління рекреаційними територіями. Зростання антропогенного навантаження, урбанізація, кліматичні зміни та необхідність забезпечення сталого розвитку зумовлюють потребу у використанні сучасних технологій та нових управлінських моделей у сфері рекреації. Інноваційні підходи спрямовані на підвищення ефективності використання природно-рекреаційних ресурсів, покращення екологічного стану територій та забезпечення комфортних умов для населення.

Одним із найбільш поширених сучасних підходів є концепція «Smart City» або «розумного міста». Вона передбачає інтеграцію цифрових технологій, систем моніторингу та інформаційних платформ у процес управління міськими територіями, зокрема рекреаційними зонами. Дослідники зазначають, що використання технологій Інтернету речей (IoT), великих даних та штучного інтелекту дозволяє здійснювати ефективний моніторинг стану зелених зон, контролювати рівень забруднення повітря, оптимізувати використання водних ресурсів та автоматизувати процеси догляду за територіями.

Важливим інноваційним напрямом є впровадження цифрових систем управління рекреаційними територіями. У сучасних європейських містах використовуються спеціальні цифрові платформи для аналізу стану зелених насаджень, контролю туристичних потоків та оцінки екологічних показників. Зокрема, у межах концепції «Smart Eco-City» застосовуються сенсорні системи для моніторингу вологості ґрунту, температури повітря, стану дерев та рівня забруднення навколишнього середовища. Це дає змогу оперативно приймати управлінські рішення та забезпечувати раціональне використання природних ресурсів.

Серед інноваційних підходів важливе місце займає концепція зеленої інфраструктури. Вона передбачає формування єдиної системи взаємопов'язаних зелених територій, парків, скверів, водних об'єктів та екологічних коридорів. Такий підхід сприяє збереженню біорізноманіття, покращенню мікроклімату та

підвищенню рівня екологічної безпеки населених пунктів. У країнах Європейського Союзу зелена інфраструктура є складовою стратегічного просторового планування та сталого розвитку територій.

Інноваційним напрямом управління рекреаційними територіями є також розвиток смарт-туризму. Смарт-туризм базується на використанні цифрових технологій для підвищення якості туристичних послуг, оптимізації туристичних потоків та покращення взаємодії між органами влади, бізнесом і туристами. Використання мобільних додатків, інтерактивних карт, електронних платформ бронювання та цифрових туристичних маршрутів дозволяє підвищити конкурентоспроможність рекреаційних територій і забезпечити ефективніше використання рекреаційного потенціалу громад.

Важливим сучасним підходом є застосування принципів сталого розвитку та екологічного менеджменту. У процесі управління рекреаційними територіями дедалі більшого значення набувають заходи з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, екологічного транспорту та збереження природних екосистем. У багатьох країнах активно впроваджуються програми екологічної модернізації парків і рекреаційних зон із використанням систем автоматичного поливу, сонячного освітлення та технологій ресурсозбереження.

Одним із перспективних підходів є використання креативного менеджменту у сфері рекреації та туризму. Такий підхід передбачає поєднання екологічних, культурних та туристичних функцій територій, створення сучасних громадських просторів, інтерактивних рекреаційних об'єктів та тематичних туристичних маршрутів. У природоохоронних територіях активно застосовуються цифрові технології для регулювання туристичних потоків та забезпечення екологічної безпеки територій [35].

У сучасній практиці важливого значення набуває також участь громадськості в управлінні рекреаційними територіями. Використання електронного врядування, громадських платформ, онлайн-опитувань та електронних петицій дозволяє залучати населення до прийняття рішень щодо

розвитку зелених зон і рекреаційної інфраструктури. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості управління та врахуванню потреб населення.

Для України впровадження інноваційних підходів до управління рекреаційними територіями є особливо актуальним у контексті децентралізації та реформування місцевого самоврядування. Територіальні громади отримують більше повноважень щодо управління природними ресурсами та розвитку рекреаційної інфраструктури. Це створює передумови для впровадження сучасних цифрових технологій, екологічних програм та інноваційних моделей управління територіями [43].

Таким чином, інноваційні підходи до управління рекреаційними територіями базуються на використанні цифрових технологій, концепції Smart City, розвитку зеленої інфраструктури, екологічного менеджменту та смарт-туризму. Їх впровадження сприяє підвищенню ефективності управління природно-рекреаційними ресурсами, забезпеченню сталого розвитку територій та покращенню якості життя населення.

3.4. Роль громадської участі та партнерств у розвитку зелених просторів

У сучасних умовах сталого розвитку територіальних громад важливого значення набуває громадська участь та партнерська взаємодія у сфері розвитку зелених просторів. Зелені зони виконують екологічні, рекреаційні, соціальні та естетичні функції, тому ефективне управління ними неможливе без активної співпраці органів місцевого самоврядування, громадськості, бізнесу та громадських організацій. Участь населення у процесах планування, благоустрою та збереження зелених територій є важливим елементом демократичного управління та формування комфортного міського середовища.

Наукові дослідження свідчать, що громадська участь сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень та забезпечує прозорість діяльності органів влади. У процесі розвитку територіальних громад активне залучення населення до прийняття рішень дозволяє враховувати потреби мешканців, підвищувати рівень довіри до органів місцевого самоврядування та формувати відповідальне

ставлення до навколишнього середовища. Дослідники наголошують, що взаємодія між громадськістю та місцевою владою є важливим чинником створення сприятливого середовища розвитку територіальних громад.

Одним із найбільш ефективних механізмів громадської участі є проведення громадських слухань, електронних консультацій, опитувань та участь населення у розробленні стратегій розвитку громад. У сучасних умовах територіальні громади активно використовують інструменти електронного врядування, що дозволяє мешканцям брати участь у формуванні програм благоустрою, озеленення та розвитку рекреаційних територій. Такі механізми забезпечують прозорість процесу прийняття рішень та підвищують ефективність реалізації екологічних ініціатив.

Важливу роль у розвитку зелених просторів відіграють громадські організації та екологічні ініціативи. В Україні активно реалізуються волонтерські проекти з озеленення територій, висадження дерев, благоустрою парків та скверів. Участь громадськості у таких заходах сприяє формуванню екологічної культури населення та підвищенню рівня екологічної відповідальності. Крім того, громадські організації часто виступають ініціаторами екологічних кампаній та контролюють дотримання природоохоронного законодавства.

Одним із сучасних напрямів розвитку зелених просторів є партнерство між органами місцевого самоврядування та бізнесом. У багатьох містах реалізуються проекти державно-приватного партнерства у сфері благоустрою та розвитку рекреаційної інфраструктури. Бізнес бере участь у фінансуванні реконструкції парків, створенні зон відпочинку, встановленні елементів благоустрою та підтримці екологічних програм. Такий підхід дозволяє залучати додаткові інвестиції у розвиток зелених просторів та підвищувати якість міського середовища.

Важливим аспектом є також міжнародне партнерство та участь громад у грантових програмах. Територіальні громади України активно співпрацюють із міжнародними організаціями та фондами у сфері екологічного розвитку.

Реалізація міжнародних екологічних проєктів сприяє впровадженню сучасних підходів до управління зеленими зонами, розвитку сталої інфраструктури та підвищенню екологічної безпеки територій.

У країнах Європейського Союзу громадська участь є обов'язковою складовою процесу управління міськими зеленими просторами. Європейська практика свідчить, що залучення мешканців до планування зелених зон сприяє більш ефективному використанню територій та підвищенню рівня задоволеності населення міським середовищем. У багатьох містах застосовуються механізми «партисипативного бюджетування», коли мешканці самостійно визначають пріоритетні проєкти благоустрою та озеленення територій.

Особливого значення громадська участь набуває у процесах адаптації міст до змін клімату. Зелені простори сприяють зниженню температури повітря, покращенню якості повітря та створенню комфортних умов проживання населення. Дослідження підтверджують, що зелені насадження позитивно впливають на фізичне та психологічне здоров'я людей, а також сприяють соціальній взаємодії та згуртованості населення.

У сучасних умовах важливого значення набуває використання цифрових технологій для аналізу громадської думки щодо розвитку зелених просторів. Дослідники відзначають, що застосування технологій штучного інтелекту та аналізу цифрових платформ дозволяє органам влади ефективніше оцінювати потреби населення та планувати розвиток рекреаційних територій.

Для України проблема збереження та розвитку зелених просторів є особливо актуальною в умовах урбанізації та зростання антропогенного навантаження. Громадська участь дозволяє контролювати процеси забудови територій, сприяє захисту зелених насаджень та формуванню екологічно орієнтованої політики розвитку громад. У суспільстві дедалі більше усвідомлюється значення зелених зон для забезпечення комфортного та безпечного середовища проживання населення.

Таким чином, громадська участь та партнерство є важливими складовими розвитку зелених просторів у територіальних громадах. Співпраця органів

місцевого самоврядування, населення, бізнесу та громадських організацій сприяє ефективному управлінню рекреаційними територіями, підвищенню екологічної безпеки та формуванню комфортного життєвого середовища. Використання сучасних механізмів громадської участі та партнерських моделей управління є необхідною умовою сталого розвитку територій та збереження природного середовища.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного дослідження перспектив та напрямів розвитку зелених зон і рекреаційних територій у громадах встановлено, що їх подальше вдосконалення є важливою передумовою забезпечення сталого розвитку територій, підвищення рівня екологічної безпеки та покращення якості життя населення. Сучасні тенденції розвитку територіальних громад свідчать про необхідність комплексного підходу до управління зеленими зонами, який поєднує екологічні, соціальні, економічні та просторові аспекти розвитку.

Проведений аналіз дозволив визначити основні напрями удосконалення системи озеленення та рекреаційного використання територій. Серед них особливого значення набувають розширення площ зелених насаджень, створення нових парків, скверів і громадських просторів, реконструкція існуючих об'єктів рекреаційної інфраструктури, а також підвищення рівня їх доступності для різних категорій населення. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню комфортного життєвого середовища та покращенню екологічного стану громад.

Встановлено, що перспективним напрямом розвитку є впровадження сучасних інноваційних технологій управління зеленими зонами. Використання геоінформаційних систем, цифрових карт, засобів дистанційного моніторингу, електронних баз даних зелених насаджень та автоматизованих систем управління дозволить підвищити ефективність планування, контролю та використання рекреаційних ресурсів. Важливим інструментом також є впровадження концепції «розумного міста», яка передбачає використання цифрових технологій для забезпечення сталого розвитку територій.

Обґрунтовано доцільність активізації інвестиційної діяльності та залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку зелених зон. Перспективними механізмами фінансування можуть бути грантові програми, міжнародна технічна допомога, державно-приватне партнерство, місцеві екологічні фонди та громадський бюджет. Це сприятиме реалізації масштабних проєктів з благоустрою та модернізації рекреаційної інфраструктури.

Важливим напрямом розвитку визначено посилення участі місцевих жителів у процесах планування та управління зеленими зонами. Залучення громадськості до прийняття рішень, проведення екологічних акцій, громадських консультацій та освітніх заходів сприятиме формуванню відповідального ставлення до природного середовища та забезпеченню ефективного використання рекреаційних територій.

Дослідження показало, що значний потенціал для розвитку громад має використання природних та історико-культурних ресурсів з метою розширення можливостей екологічного, пізнавального, спортивного та сільського туризму. Створення нових рекреаційних маршрутів, екологічних стежок, зон активного відпочинку та туристичних локацій сприятиме підвищенню туристичної привабливості територій і стимулюватиме соціально-економічний розвиток громад.

Особливу увагу необхідно приділяти питанням збереження біорізноманіття, охорони природних ландшафтів та адаптації зелених зон до наслідків зміни клімату. Для цього доцільним є впровадження природоорієнтованих рішень, збільшення площ захисних насаджень, створення екологічних коридорів та використання стійких до кліматичних змін видів рослин.

Отже, перспективи розвитку зелених зон та рекреаційних територій у громадах пов'язані з комплексною модернізацією системи управління, впровадженням інноваційних підходів, розширенням рекреаційної інфраструктури та активним залученням громадськості до процесів розвитку територій. Реалізація запропонованих напрямів сприятиме формуванню

екологічно збалансованого середовища, підвищенню рівня благоустрою громад, зміцненню їх туристично-рекреаційного потенціалу та забезпеченню сталого розвитку Тернопільської області в цілому.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що розвиток зелених зон та рекреаційних територій є одним із найважливіших напрямів забезпечення сталого розвитку територіальних громад Тернопільська область. У сучасних умовах глобальних екологічних змін, урбанізації, збільшення антропогенного навантаження на природне середовище та погіршення екологічного стану населених пунктів роль зелених насаджень і рекреаційних територій постійно зростає. Саме вони виступають важливим елементом екологічної інфраструктури громад, забезпечують підтримання природної рівноваги, формують сприятливий мікроклімат та створюють комфортні умови для проживання населення.

У ході дослідження було опрацьовано теоретичні засади формування зелених зон і рекреаційних територій, визначено їх основні функції та значення у розвитку територіальних громад. Встановлено, що зелені зони виконують комплекс взаємопов'язаних функцій - екологічну, санітарно-гігієнічну, соціальну, рекреаційну, економічну, містобудівну та естетичну. Вони сприяють очищенню атмосферного повітря, зниженню рівня шуму та пилового забруднення, регулюванню температурного режиму, збереженню біорізноманіття та підтриманню екологічної стабільності територій. Водночас рекреаційні території створюють умови для фізичного та психологічного відновлення населення, організації активного дозвілля, розвитку туризму й оздоровлення населення.

Дослідження показало, що в умовах сучасного розвитку громад зелені зони є не лише природоохоронними територіями, але й важливим чинником соціально-економічного розвитку. Наявність якісно облаштованих парків, скверів, набережних, рекреаційних комплексів і природоохоронних територій підвищує інвестиційну та туристичну привабливість громад, сприяє формуванню позитивного іміджу території та покращує рівень життя населення. Сучасні тенденції розвитку територіальних громад свідчать про необхідність

переходу до комплексного планування зелених зон як складової системи просторового розвитку населених пунктів.

У процесі дослідження проаналізовано сучасний стан зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області. Встановлено, що регіон володіє значним природно-рекреаційним потенціалом, який формується завдяки вигідному географічному положенню, сприятливим природно-кліматичним умовам, наявності лісових масивів, річок, озер, заповідних територій, ландшафтних парків та об'єктів історико-культурної спадщини. Тернопільська область має значні можливості для розвитку екологічного, рекреаційного, сільського та оздоровчого туризму, що створює передумови для активізації соціально-економічного розвитку громад.

Особливу роль у розвитку рекреаційного потенціалу області відіграють природні ландшафти, водні ресурси, лісові екосистеми та природоохоронні об'єкти. Важливими складовими природно-рекреаційного потенціалу є парки, сквери, дендрологічні та ландшафтні парки, ботанічні пам'ятки природи, прибережні зони річок і водойм, які забезпечують умови для відпочинку населення та туристичної діяльності. Водночас проведений аналіз засвідчив, що наявний потенціал використовується не повною мірою, а значна частина рекреаційних територій потребує модернізації, благоустрою та ефективного управління.

У роботі встановлено, що однією з ключових проблем розвитку зелених зон у громадах Тернопільської області є недостатній рівень фінансування природоохоронних та благоустроєвих заходів. У багатьох громадах відсутні достатні фінансові ресурси для реконструкції парків, утримання зелених насаджень, створення сучасної рекреаційної інфраструктури та впровадження екологічних проєктів. Значна частина зелених зон перебуває у незадовільному стані через відсутність належного догляду, фізичне зношення інфраструктури та недостатню увагу до питань озеленення.

Крім того, дослідження дозволило виявити низку інших проблем, серед яких:

- скорочення площ зелених насаджень унаслідок хаотичної забудови;
- недостатній рівень озеленення окремих населених пунктів;
- нерівномірність розміщення рекреаційних територій;
- відсутність комплексного підходу до просторового планування;
- недостатня кількість сучасних зон відпочинку;
- погіршення екологічного стану окремих територій;
- низький рівень екологічної свідомості населення;
- недостатнє залучення громадськості до процесів благоустрою;
- проблеми з утриманням та охороною природоохоронних територій.

Встановлено, що в умовах децентралізації саме органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування зелених зон та рекреаційних територій. Територіальні громади отримали ширші можливості щодо управління земельними ресурсами, планування територій, реалізації програм благоустрою та залучення інвестицій у сферу рекреації й озеленення. Саме тому ефективність розвитку зелених зон значною мірою залежить від стратегічного бачення органів місцевої влади, рівня управлінських рішень та здатності громад залучати фінансові ресурси для реалізації екологічних і рекреаційних проєктів.

У ході дослідження встановлено, що важливим напрямом розвитку зелених зон є впровадження принципів сталого розвитку та екологічно орієнтованого управління територіями. Це передбачає раціональне використання природних ресурсів, збереження природних екосистем, гармонійне поєднання господарської діяльності з природоохоронними заходами та створення сприятливих умов для життя населення. Особливого значення набуває необхідність адаптації громад до змін клімату, оскільки зелені насадження сприяють зниженню негативного впливу високих температур, очищенню повітря, регулюванню водного режиму та запобіганню деградації природного середовища.

У роботі обґрунтовано, що перспективними напрямками розвитку зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області є:

- збільшення площ озеленення у містах і селах;
- створення нових парків, скверів та громадських просторів;
- реконструкція існуючих рекреаційних зон;
- розвиток велосипедної, пішохідної та туристичної інфраструктури;
- благоустрій прибережних територій;
- створення сучасних зон активного та сімейного відпочинку;
- розвиток екологічного, сільського та оздоровчого туризму;
- впровадження сучасних технологій благоустрою та озеленення;
- використання енергоефективних і екологічно безпечних рішень;
- залучення інвестицій та міжнародної технічної допомоги;
- активізація участі громадськості у природоохоронній діяльності;
- підвищення рівня екологічної освіти населення;
- формування комплексних стратегій розвитку рекреаційних територій.

Особливо важливим є розвиток рекреаційної інфраструктури у громадах області. Створення сучасних зон відпочинку, спортивних майданчиків, велосипедних маршрутів, туристичних стежок, еко-парків та рекреаційних комплексів сприятиме підвищенню туристичної привабливості територій та покращенню умов життя населення. Рекреаційні території можуть стати важливим інструментом економічного розвитку громад шляхом активізації туристичної діяльності, розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Проведене дослідження засвідчило, що одним із важливих чинників ефективного розвитку зелених зон є співпраця органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу та населення. Реалізація екологічних і благоустроєвих проєктів потребує активної участі громади, залучення волонтерських ініціатив, проведення екологічних акцій та формування відповідального ставлення населення до природного середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграє екологічна освіта та популяризація принципів сталого розвитку.

У роботі доведено, що раціональне використання природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської області може стати основою для формування конкурентоспроможних територіальних громад. Використання сучасних підходів до управління зеленими зонами та рекреаційними територіями сприятиме покращенню екологічної ситуації, розвитку туризму, зміцненню місцевої економіки та підвищенню рівня життя населення.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості використання його результатів органами місцевого самоврядування, установами у сфері екології, благоустрою та туризму при розробленні стратегій розвитку громад, програм озеленення, рекреаційних проєктів та природоохоронних заходів. Запропоновані рекомендації можуть бути використані для удосконалення системи управління зеленими зонами, залучення інвестицій, підвищення ефективності благоустрою та забезпечення сталого розвитку територій.

Отже, розвиток зелених зон та рекреаційних територій у громадах Тернопільської області є важливою передумовою забезпечення екологічної безпеки, соціального добробуту та економічного розвитку регіону. Формування сучасної системи озеленення, розвиток рекреаційної інфраструктури, впровадження принципів сталого розвитку та ефективне управління природними ресурсами сприятимуть створенню комфортного, безпечного й екологічно збалансованого середовища для населення. Реалізація запропонованих заходів забезпечить підвищення якості життя мешканців громад, зміцнення туристичного потенціалу області та формування передумов для сталого розвитку територій у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.
3. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 17. Ст. 99.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
5. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. Визначає правові засади створення та охорони природоохоронних територій, у тому числі парків і рекреаційних зон.
6. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV. Регулює питання озеленення, утримання та охорони зелених насаджень у межах населених пунктів.
7. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI.
8. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 № 2354-VIII.
9. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 № 2059-VIII.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України» від 10.04.2006 № 105.
11. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів, затверджені наказом МОЗ України від 19.06.1996 № 173.
12. Державна стратегія регіонального розвитку України на відповідний період, що передбачає розвиток екологічної інфраструктури та зелених просторів.

13. Національна економічна стратегія України до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179.
14. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, яка передбачає екологізацію міського середовища та розвиток зелених зон.
15. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII.
16. Бабюк Л. М. Проблеми моніторингу рекреаційних потоків в межах новоствореного НПП "Дністровський каньйон" / Бабюк Л. М. // Подільські читання (Географія. Біологія. Екологія. Охорона природи). – 2013. – С. 256–258. – Бібліогр. в кінці ст.
17. Білецька Г. А. Розвиток екологічного туризму як шлях оптимізації рекреаційного використання території Національного природного парку "Подільські Товтри" / Г. А. Білецька // Екологічний вісник. – 2012. – № 5. – С. 33–34. – Бібліогр. в кінці ст.
18. Ваврик В. Прирічкова долина річки Стрипи, як об'єкт рекреаційного природокористування / В. Ваврик // Магістерські студії географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка : збірник наукових праць / редкол.: А. В. Кузишин, М. Я. Сивий, Л. Б. Заставецька [та ін.]. – Тернопіль : [Вектор], 2019. – Вип. 1(2). – С. 94–97. – Бібліогр. наприкінці ст.
19. Вільчинський А. О. Сільський зелений туризм Тернопільського Придністер'я: стан і перспективи розвитку / А. О. Вільчинський // Туристичні ресурси як чинник розвитку території. – 2012. – С. 205–208. – Бібліогр. в кінці ст.
20. Гінзула М. Оцінка рекреаційної привабливості мережі перспективних регіональних ландшафтних парків Тернопільської області / М. Гінзула // Магістр. – 2010. – Вип. 12. – С. 37-41.
21. Горун М. В. Аналіз природних та суспільно-географічних чинників функціонування Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району / М. В. Горун // Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. – 2015. – С. 373–375. – Бібліогр. в кінці ст.

22. Гуменюк І. М. Аналіз рекреаційних ресурсів Бучацького району / Гуменюк І. М. // Екологічна освіта і наука у Тернопільському університеті: стан, проблеми, перспективи. – 2014. – С. 40–42. – Бібліогр. в кінці ст.
23. Дворська Л. А. Чинники розвитку сільського зеленого туризму в Тернопільській області / Л. А. Дворська // Туристичні ресурси як чинник розвитку території. – 2012. – С. 195–199. – Бібліогр. в кінці ст.
24. Касіянчик І. Розвиток природоохоронного і туристично-рекреаційного комплексу Заліщицького району / І. Касіянчик // Магістр. – 2005. – Вип. 1. – С. 18-21.
25. Качмарська О. Заповідні об'єкти Бережанського опілля та можливості їх використання в рекреаційно-туристичній діяльності / О. Качмарська // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2015. – Вип. 36. – С. 48–50. – Бібліогр. в кінці ст.
26. Керкуш С. В. Дендрофлора внутрішнього рекреаційного дворика дендрарію ТНПУ імені Володимира Гнатюка / Керкуш С. В., Барна М. М. // Тернопільські біологічні читання - 2019 : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, присвяч. 80-річчю від дня народження д. б. н., проф. Явоненка О. Ф. та 75-річчю від дня народження д. б. н. , проф. Яковенка Б. В., 4–5 лист. 2019 р., Тернопіль / редкол.: В. В. Грубінко, Н. М. Дробик, М. М. Барна [та ін.]. – Тернопіль : Вектор, 2019. – С. 134–137. – Бібліогр. наприкінці ст.
27. Кореневич О. Рекреаційні ресурси Тернопільського Придністров'я / О. Кореневич // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2008. – Вип. 16. – С. 167-169.
28. Кузик І. До проблеми сталого функціонування комплексної зеленої зони міста Тернополя / Ігор Кузик // Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства / Тернопільський відділ Українського географічного товариства : редкол.: І. М. Вітенко, Л. Б. Заставецька, Є. П. Качан [та ін.]. – Тернопіль : [Тайп], 2017. – Вип. 1, № 1. – С. 44–48. – Бібліогр. наприкінці ст.

29. Кузик І. Р. Комплексна зелена зона міста Тернополя / І. Р. Кузик // Біологічні дослідження – 2015 : збірник наукових праць / МОН України, ЖДУ ім. І. Франка, Ін-т зоології НАН України, Ін-т гідробіології України, ТНПУ ім. В. Гнатюка ; орг. ком.: П. Ю. Саух, В. Д. Романенко, І. А. Акімов [та ін.]. – Житомир : Рута, 2015. – С. 269–271. – Бібліогр. наприкінці ст.
30. Кузик І. Р. Оптимізаційна модель комплексної зеленої зони міста Тернополя / І. Р. Кузик, І. С. Позняк // Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. – 2015. – С. 286–288. – Бібліогр. в кінці ст.
31. Кузик І. Р. Ретроспективний аналіз змін площ зелених насаджень у місті Тернопіль / І. Р. Кузик // Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності "Екологія" у ТНПУ ім. В. Гнатюка, 7-8 травня 2019 р. / редкол.: Л. П. Царик, М. Я. Сивий, А. В. Кузишин [та ін.]. – Тернопіль : Тайп, 2019. – С. 90–93. – Бібліогр. наприкінці ст.
32. Марціяш К. _П. П. Рекреаційні ресурси Залозецького краю : магістерська робота / К. _П. П. Марціяш ; ТНПУ ім. В. Гнатюка, географ. ф-т ; наук. кер. О. В. Заставецька. – Тернопіль, 2013.
33. Новицька С. Біотичні рекреаційні ресурси Тернопільської області / С. Новицька // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2008. – Вип. 1(23). – С. 225-232.
34. Новицька С. Водні рекреаційні ресурси: еколого-географічний аналіз і оцінювання / С. Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2007. – Вип. 1. – С. 158-168.
35. Новицька С. Ландшафтно-екологічна оцінка території Тернопільської області для цілей рекреації / С. Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2007. – Вип. 2. – С. 188-198.
36. Новицька С. Обґрунтування схеми оптимальної ландшафтно-рекреаційної організації території для рекреаційних цілей / Світлана Новицька // Наукові

записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2015. – Вип. 2 (39). – С. 160–164. – Бібліогр. в кінці ст.

37. Новицька С. Оцінка забезпеченості Тернопільської області геолого-геоморфологічними рекреаційними ресурсами / Світлана Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2016. – Вип. 1 (40). – С. 155–162. – Режим доступу:

<http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7066/1/Novitska.pdf>. –

Бібліогр. в кінці ст.

38. Новицька С. Оцінка придатності природно-територіальних комплексів Тернопільської області для цілей рекреації / Світлана Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2016. – Вип. 2 (41). – С. 151–158. – Режим доступу:

<http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7108/1/Novytska.pdf>. –

Бібліогр. в кінці ст.

39. Новицька С. Природні рекреаційні ресурси Чортківського району Тернопільської області / Світлана Новицька, Любов Янковська, Ігор Вітенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2021. – № 2 (випуск 51). – С. 139–145. – Бібліогр. наприкінці ст.

40. Новицька С. Р. Рекреаційні ресурси Подільських Товтр (в межах Тернопільської області) / С. Р. Новицька // Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях. – 2008. – С. 231–235. – Бібліогр. в кінці ст.

41. Питуляк М. Природно-рекреаційна характеристика ландшафтних комплексів Тернопільщини / Мирослава Питуляк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 1999. – С. 192–197. – Бібліогр. в кінці ст.

42. Питуляк М. Природно-рекреаційний потенціал ландшафтів Тернопільщини та проблеми його використання / Мирослава Питуляк // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2000. – Вип. 2(7). – С. 29–32. – Бібліогр. в кінці ст.
43. Питуляк М. Функціонально-компонентна структура рекреаційно-туристичної галузі Тернопільщини / М. Питуляк, М. Питуляк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2013. – Вип. 2 (35). – С. 148–153. – Бібліогр. в кінці ст.
44. Питуляк М. Р. Еколого-географічні особливості розвитку рекреації на Тернопільщині / Питуляк М. Р. // Еколого-географічні дослідження в сучасній географічній науці (6-7 жовтня 1999р., Тернопіль, Україна). – 1999. – С. 98–101. – Бібліогр. в кінці ст.
45. Питуляк М. Р. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини, проблеми їх раціонального використання та охорони : навчальний посібник / М. Р. Питуляк. – Тернопіль : ТДПУ, 1999. – 60 с.
46. Питуляк М. Р. Рекреаційне використання природно-заповідних об'єктів Тернопільщини / М. Р. Питуляк, М. В. Питуляк // Природно-заповідний фонд України - минуле, сьогодення, майбутнє : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю природного заповідника "Медобори", 26-28 травня р., смт. Гримайлів / редкол.: В. Д. Бондаренко, О. О. Кагало, Г. Т. Криницький [та ін]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – С. 898–900. – Бібліогр. наприкінці ст.
47. Піліпінець А. Особливості рекреаційної, естетичної фітомеліорації в місті Тернополі / Піліпінець А. – С. 140–144. – Бібліогр. в кінці ст.
48. Позняк І. Фітомеліораційна роль комплексної зеленої зони урбоecosистеми м. Тернополя / Ірина Позняк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2015. – Вип. 2 (39). – С. 193–199. – Бібліогр. в кінці ст.
49. Попович І. Природно-заповідні території Буцацького району як об'єкти туризму і рекреації / І. Попович // Студентський науковий вісник

Тернопільського національного педагогічного університету ім.В.Гнатюка. – 2005. – Вип. 11. – С. 116-120.

50. Пушкар Б. Основні напрями вдосконалення компонентно-функціональної структури рекреаційного господарства Тернопільської області / Богдан Пушкар // Історія української географії. – 2012. – Вип. 26. – С. 132–135. – Бібліогр. в кінці ст.

51. Пушкар Б. Рекреаційне господарство регіону та його особливості / Б. Пушкар // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2010. – Вип. 2 (28). – С. 170–174. – Бібліогр. в кінці ст.

52. Пушкар З. Рекреаційне районування Тернопільської області / З. Пушкар, Б. Пушкар // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2013. – Вип. 2 (35). – С. 153–164. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4085>. – Бібліогр. в кінці ст.

53. Рунців-Корольок О. Туристично-рекреаційне використання екомережі Тернопільської області / Оксана Рунців-Корольок // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2012. – Вип. 2 (32). – С. 74–77. – Бібліогр. в кінці ст.

54. Стецько Н. Використання природних ресурсів Тернопільської області у лікувальних цілях як об'єкт дослідження медично-рекреаційного природокористування / Надія Стецько // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2010. – Вип. 1 (27), спец. вип.: Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива. – С. 138–144. – Бібліогр. в кінці ст.

55. Стецько Н. Розвиток рекреації у Тернопільській області / Н. Стецько // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2006. – Вип. 1. – С. 95-98.

56. Стецько Н. П. Рекреаційні ресурси підземних та поверхневих вод Тернопільської області / Стецько Н. П., Химера О. Ю. // Подільські читання

(Географія. Біологія. Екологія. Охорона природи). – 2013. – С. 83–87. – Бібліогр. в кінці ст.

57. Третяк М. Туристсько-рекреаційна діяльність в межах Кременецького НПП / М. Третяк // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2018. – Вип. 43. – С. 155–156. – Бібліогр. в кінці ст.

58. Туристично-рекреаційний потенціал області розвиватимуть // Свобода. – 2010. – 8 груд. (№ 100). – С. 2.

59. Царик Л. П. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу : на прикладі Тернопільської області / Л. П. Царик, Г. В. Чернюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 188 с.

60. Царик П. До оцінки видів рекреаційної діяльності та потенціалу національного природного парку "Кременецькі гори" / Петро Царик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Географія. – 2013. – Вип. 2 (35). – С. 132–140. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4095>. – Бібліогр. в кінці ст.

61. Царик П. Оцінка рекреаційного потенціалу і ємності території приміського регіонального ландшафтного парку "Загребелля" / Петро Царик, Любомир Царик // Історія української географії. – 2013. – Вип. 28. – С. 49–54. – Бібліогр. в кінці ст.

62. Царик П. Підходи до оцінки та картування рекреаційних ресурсів поверхневих вод Поділля / Петро Царик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2016. – Вип. 1 (40). – С. 131–143. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7063/1/Tsaryk.pdf>. – Бібліогр. в кінці ст.

63. Царик П. Підходи щодо оптимізації функціонально-просторової структури регіональної рекреаційної системи Поділля / Петро Царик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2016. – Вип. 2 (41). – С. 146–151. –

Режим

доступу:

<http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7107/1/Tsaryk.pdf>. – Бібліогр. в кінці ст.

64. Янковська Л. Оцінка рекреаційного потенціалу природних ресурсів Бучацького району / Л. Янковська, А. Боднар // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. – 2012. – Вип. 2 (32). – С. 193–197. – Бібліогр. в кінці ст.

65. Wang D., Xu P.-Y., An B.-W., Guo Q.-P. Urban Green Infrastructure: Bridging Biodiversity Conservation and Sustainable Urban Development through Adaptive Management Approach. *Frontiers in Ecology and Evolution*. 2024. Vol. 12. DOI: 10.3389/fevo.2024.1440477.

66. Perrelet K., Moretti M., Dietzel A., Altermatt F. Engineering Blue-Green Infrastructure for and with Biodiversity in Cities. *npj Urban Sustainability*. 2024. Vol. 4. Article 27.

67. Cook L. M., Good K. D., Moretti M. та ін. Towards the Intentional Multifunctionality of Urban Green Infrastructure: A Paradox of Choice? *npj Urban Sustainability*. 2024. Vol. 4. Article 12.

68. Prodanovic V., Bach P. M., Stojkovic M. Urban Nature-Based Solutions Planning for Biodiversity Outcomes: Human, Ecological, and Artificial Intelligence Perspectives. *Urban Ecosystems*. 2024. Vol. 27. P. [1795–1806](#).

69. Integrating Landscape Ecology in Urban Green Infrastructure Planning: A Multi-Scale Approach for Sustainable Development. *Urban Forestry & Urban Greening*. 2024. Vol. 94. Article 128248.